

**ЭРҮҮГИЙН ХЭРЭГ ХЯНАН ШИЙДВЭРЛЭХ ТУХАЙ ХУУЛЬД
НЭМЭЛТ, ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН
ҮЗЭЛ БАРИМТЛАЛ**

Нэг.Хуулийн төсөл боловсруулах үндэслэл, шаардлага

1.1.Хууль зүйн үндэслэл

Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны 24 дүгээр тогтоолоор баталсан “Монгол Улсын Засгийн газрын 2020-2024 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөр”-ийн 4.4.7-д “Эрүүгийн хууль тогтоомжийн эрх зүйн шинэчлэлийг гүнзгийрүүлж, гэмт хэрэг, зөрчилтэй тэмцэх, урьдчилан сэргийлэх тогтолцоо, бодлого, арга барилыг боловсронгуй болгоно.” гэж тусгасан.

Монгол Улсын Их Хурлын 2023 оны “Монгол Улс дахь хүний эрх, эрх чөлөөний байдлын талаарх Хүний эрхийн Үндэсний Комиссын 22 дахь илтгэл, Эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх асуудал эрхэлсэн гишүүний тайланг хэлэлцсэнтэй холбогдуулан авах зарим арга хэмжээний тухай” 35 дугаар тогтоолын 1 дэх заалтын 1-д “а/сэжигтнийг шүүхийн зөвшөөрөлгүй баривчлах ажиллагаатай холбоотой эрх зүйн зохицуулалтыг Монгол Улсын нэгдэн орсон олон улсын гэрээ, конвенцод нийцүүлэн боловсронгуй болгох талаар санал боловсруулж, холбогдох хууль тогтоомжийн төслийг Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлэх;”-ийг, “б/сэжигтнийг шүүхийн зөвшөөрөлгүй баривчлах шийдвэр бүрийн үндэслэл, шалтгааныг хэлэлцдэг шүүхийн хэлэлцүүлгийг бий болгох...эрх зүйн зохицуулалтын талаар санал боловсруулах”-ыг, “в/цагдан хорих таслан сэргийлэх арга хэмжээ авах нийтлэг журам, цагдан хорих үндсэн болон сунгах хугацаа, цагдан хорих үндэслэлд хамаарах хэт ерөнхий болон өргөжүүлсэн зохицуулалт, шүүхийн хэлэлцүүлэг, шүүхийн шатанд таслан сэргийлэх арга хэмжээ хэрэглэх асуудлыг нарийвчлан зохицуулах хууль тогтоомжийн төсөл боловсруулж Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлэх;”-ийг тус тус Засгийн газарт даалгасан.

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Арван зургадугаар зүйлийн 13-т “халдашгүй, чөлөөтэй байх эрхтэй. Хуульд заасан үндэслэл, журмаас гадуур дур мэдэн хэнийг ч нэгжих, баривчлах, хорих, мөрдөн мөшгих, эрх чөлөөг нь хязгаарлахыг хориглоно.” гэж заасан.

Иргэний Болон Улс Төрийн Эрхийн Тухай Олон Улсын Пактын /цаашид “ИБУТЭТОУП” гэх/ 9 дүгээр зүйлд “1.Хүн бүр эрх чөлөөтэй, халдашгүй дархан байх эрхтэй. Хэнийг ч дур мэдэн баривчлах буюу цагдан хорьж болохгүй. Хуульд заасан үндэслэл, журмаас гадуур хэний ч эрх чөлөөг хасч болохгүй.” гэж, мөн зүйлийн 3-т “Баривчлагдсан буюу эрүүгийн хэрэгт буруутгагдсан аль ч хүнийг шүүгч буюу хуулийн дагуу шүүн таслах эрх хэмжээ олгогдсон бусад албан тушаалтанд даруй шилжүүлэх бөгөөд хүн хэргээ боломжийн богино хугацаанд шүүхээр шийдвэрлүүлэх буюу суллагдах эрхтэй” гэж заасан.¹

¹ Иргэний болон улс төрийн эрхийн олон улсын пакт, 9 дүгээр зүйл 3 дахь хэсэг.

Түүнчлэн Иргэний Болон Улс Төрийн Эрхийн Тухай Олон Улсын Пактын 9 дүгээр зүйлийг тайлбарласан НҮБ-ын Хүний эрхийн хорооны 35 дугаар ерөнхий тайлбарт “баривчлах бодит үндэслэлийг хуульд нарийвчлан тогтоох шаардлагатай бөгөөд хэт өргөн агуулгатай зохицуулалт тусгах нь хүний эрхийг зөрчих эрсдэлийг нэмэгдүүлдэг” гэжээ.

1.2.Практик шаардлага

Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах дараах практик хэрэгцээ, шаардлага тулгараад байна.

Сэжигтнийг шүүхийн зөвшөөрөлгүй баривчлах ажиллагааны талаар:

Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн 31.5 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт сэжигтнийг шүүхийн зөвшөөрөлгүй баривчилж болох тохиолдлыг, 31.4 дүгээр зүйлд сэжигтнийг шүүхийн зөвшөөрөлтэйгөөр баривчлах үндэслэлийг хуульчилсан.

Шүүхийн зөвшөөрөлтэй болон зөвшөөрөлгүй баривчлах ажиллагаа явуулсан судалгааг² сүүлийн 3 жилийн байдлаар авч үзэхэд 2020 онд 793 буюу 99.3 хувь, 2021 онд 809 буюу 98.5 хувь, 2022 онд 1075 буюу 99.7 хувь нь шүүхийн зөвшөөрөлгүй баривчлах ажиллагаа явагдсан байна. Энэ талаар Хүний эрхийн үндэсний комиссын /цаашид “ХЭҮК” гэх/ Монгол Улс дахь Хүний эрх, эрх чөлөөний байдлын талаарх 22 дахь удаагийн илтгэл³ болон Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Дур зоргоор саатуулах асуудал хариуцсан Ажлын хэсгийн урьдчилсан дүгнэлтэд⁴ тодорхой дурджээ.

Ийнхүү сэжигтнийг баривчлах ажиллагааны 98-99 хувийг шүүхийн зөвшөөрөлгүй явуулж буй өнөөгийн нөхцөл байдлаас харахад Монгол Улсад баривчлах ажиллагаа үндсэндээ шүүхийн хяналтаас гадуур хэрэгжиж байна.

Сэжигтнийг шүүхийн зөвшөөрөлгүй баривчилсан үндэслэлүүдийг 2020-2022 оны байдлаар авч үзвэл, нийт баривчлах ажиллагааны 60-аас дээш хувийг “хойшлуулшгүй тохиолдолд” гэсэн үндэслэлээр баривчилсан байна⁵.

Шүүхийн зөвшөөрөлгүй баривчлаад, үргэлжлүүлэн цагдан хорьсон тохиолдол 2020 онд 448 буюу 56.4 хувь, 2021 онд 496 буюу 61.3 хувь, 2022 онд 595 буюу 55.5 хувийг тус тус эзэлж байна. Шүүхийн зөвшөөрөлгүй баривчилсан сэжигтний 42.1 орчим хувийг 24-48 цаг хорьсны дараа суллажээ⁶.

“Хойшлуулшгүй тохиолдол” гэх хууль зүйн ойлголтыг Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн 1.4 дүгээр зүйлийн 1.26-д “хүний амь нас, эрүүл мэнд, эд хөрөнгөд ноцтой хохирол учрах, сэжигтэн, яллагдагч оргон зайлах, хэргийн ул мөр, эд мөрийн баримт устах, зөөвөрлөх, нуун далдлах, үрэгдэх бодит аюул байгааг”

² Улсын Ерөнхий прокурорын газрын 2023 оны 02 дугаар сарын 16-ны өдрийн 4/1750 дугаар албан бичиг

³ <https://nhrcm.gov.mn/мэдээ/илтгэл/>

⁴ НҮБ-ын Дур зоргоор саатуулах асуудал хариуцсан Ажлын хэсгийн урьдчилсан дүгнэлт, 2022 оны 10 дугаар сарын 14-ний өдөр.

⁵ Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх ерөнхий газрын 2023 оны 02 дугаар сарын 06-ны өдрийн 02/311 дүгээр албан бичиг.

⁶ Мөн тэнд.

ойлгохоор аутентик тайлбар хийгдсэн нь хойшлуулшгүй журмаар явагдах баривчлах ажиллагааны үндэслэлийг бүрэн, оновчтой илэрхийлж чадахгүй байна.

Түүнчлэн ХЭҮК-ын Монгол Улс дахь Хүний эрх, эрх чөлөөний байдлын талаарх 22 дахь удаагийн илтгэлд дурдсанаар нийт баривчилсан 382 хүнээс “Гэмт хэрэг үйлдсэн гэж гэрч, хохирогч шууд заасан” гэх үндэслэлийг дангаар нь хэрэглэж 135 хүнийг баривчилсан боловч 24-48 цагийн дараа үндэслэл тогтоогдоогүй гэх шалтгаанаар суллажээ.

Энэ нь гэмт хэргийн нийгмийн аюулын шинж чанар, хор уршиг болон сэжигтэнд оногдуулж болох ялын төрөл, хэмжээг үл харгалзан баривчлах боломжийг олгосон эрх зүйн зохицуулалт, нөгөө талаар мөрдөн шалгах болон шүүх эрх мэдлийг хэрэгжүүлэгч албан тушаалтны субъектив хандлагаас хамаарч харилцан адилгүй хэрэглэх боломжтойг харуулж байна гэж ХЭҮК дүгнэсэн байдаг.

Иймд сэжигтнийг шүүхийн зөвшөөрөлгүй баривчлах ажиллагаа явуулахад практикт хамгийн их хэрэглэгддэг Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн 31.5 дугаар зүйлийн 1.2-т заасан “хойшлуулшгүй тохиолдол” болон мөн хуулийн 31.5 дугаар зүйлийн 1 дэх заасан сэжигтнийг шүүхийн зөвшөөрөлгүй баривчлах бусад үндэслэлийг тодорхой болгон нарийвчлан хуульчлах шаардлага үүсээд байна.

НҮБ-ийн Дур зоргоор саатуулах асуудал эрхэлсэн хорооны гаргасан урьдчилсан дүгнэлтэд “сэжигтэн, яллагдагч мэдүүлэг авах ажиллагаанаас гарах эрхгүй буюу мөрдөгчийн хяналтад орсон цаг мөчөөс эхлэн саатуулагдсан гэж үзнэ” гэж тусгажээ. Олон улсын сайн туршлагаас харахад баривчилсан сэжигтнийг шүүхэд хүргэх хугацааг нарийвчлан зааснаас гадна уг хугацааг хэтрүүлсэн тохиолдолд хууль зүйн хариуцлага хүлээлгэдэг, мөн хугацааг тодорхой заагаагүй боловч даруй, шаардлагагүй хугацаа алдахгүйгээр хамгийн ойр байгаа шүүхэд, эсхүл захиргааны ажилтанд хүлээлгэж өгөхөөр хуульчилж байгаа нь хүний эрхийн зөрчил үүсэхээс урьдчилан сэргийлэх чухал ач холбогдолтой байна.

Иймд баривчлах хугацаа дуусахаас өмнө мөрдөгч, прокурор саналаа, сэжигтний хамт шүүхэд хүргүүлэх хугацааг хуульд тодорхой зааж, шүүхийн анхны хэлэлцүүлэгт сэжигтнийг биечлэн оролцох боломжийг хуульд баталгаажуулах шаардлагатай байна.

Хүний эрхийн үндэсний комиссын Монгол Улс дахь Хүний эрх, эрх чөлөөний байдлын талаарх 22 дахь удаагийн илтгэлд дурдсанаар сэжигтнийг шүүхийн зөвшөөрөлгүй баривчлах ажиллагаа 2020 онд 798 хийгдсэнээс шүүх 178 буюу 22.3 хувь, 2021 онд 821 баривчилгаа хийгдсэнээс 19.6 хувь нь шүүхээр хянагдсан байна.

Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн 1.13 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт “Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны явцад хүн, хуулийн этгээд хуулиар хамгаалагдсан эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол нь зөрчигдсөн, хөндөгдсөн гэж үзвэл уг эрхээ сэргээлгэхээр шүүхэд хандах эрхтэй.” гэж заасан хэдий ч шүүхийн зөвшөөрөлгүй баривчлагдаж, суллагдсан хүн баривчлах ажиллагааны талаар шүүхэд гомдол гаргах журмыг мөн хуулийн 35.1 дүгээр зүйлд тухайлан хуульчлаагүй байна.

Иймд мөрдөн шалгах ажиллагаанд хүний эрхийн зөрчил гарахаас урьдчилсан сэргийлэх зорилгоор сэжигтнийг шүүхийн зөвшөөрөлгүй баривчлах ажиллагаанд

тавих шүүхийн хяналтыг сайжруулах зохицуулалтыг боловсронгуй болгох шаардлагатай байна.

Сэжигтнийг баривчлах, яллагдагчийг цагдан хорих асуудлыг хянан шийдвэрлэх шүүхийн харьяаллын талаар:

Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуульд сэжигтнийг баривчлах, яллагдагчийг цагдан хорих саналыг шийдвэрлэх шүүхийн харьяаллыг тухайлан хуульчлаагүй бөгөөд практикт гэмт хэрэг гарсан газрын харьяалах шүүхээр, эсхүл мөрдөн шалгах ажиллагаа явуулж буй байгууллагын буюу хэргийн харьяаллаар, эсхүл тагнуул, авлигатай тэмцэх газрын харьяаллын хэрэгт хяналт тавьж буй прокурорын байгууллагын оршин байгаа нутаг дэвсгэрийн харьяаллаар баривчлах, цагдан хорих асуудлыг шүүх хянан шийдвэрлэж байна.

Дээр дурдсан нөхцөл байдал нь зарим тохиолдолд Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн 2.2 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт заасан “Хэргийг уг хэрэг гарсан газрын харьяалах шүүх хянан шийдвэрлэнэ” гэсэн нийтлэг зарчимд нийцэхгүйгээс гадна сэжигтнийг баривчлах, яллагдагчийг цагдан хорих зөвшөөрөл олгох шүүхийн харьяаллыг шүүхийн практикт өөр өөрөөр тайлбарлаж хэрэглэх, хэргийн оролцогч шүүхийн харьяалалтай холбогдуулан шүүгч, шүүхээс татгалзан гаргах зэргээр хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанд хүндрэл учрах нөхцөл байдлыг бий болгож байна.

Түүнчлэн тусгай харьяаллын мөрдөн шалгах байгууллагаас гаргасан саналыг Нийслэлийн дүүргүүдээс зөвхөн нэг шүүх харьяалан шийдвэрлэх нь оролцогчдын шүүмжлэл, хардлагыг дагуулж байгаа юм.

Анх гаргасан гомдол, мэдээллийн дагуу баривчлах ажиллагаа явуулах үед Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн 16.2 дугаар зүйлд заасан эрүүгийн хэрэгт нотолбол зохих ажиллагаа бүрэн гүйцэд хийгдээгүй, сэжигтэн гэмт хэрэг үйлдсэн гэм буруутай эсэхийг шүүх тогтоогоогүй байдаг.

Иймд ИБУТЭТОУП-ын 9 дүгээр зүйлийн 3-т заасны дагуу баривчлагдсан сэжигтний шүүхэд хандах эрхийг хамгийн богино хугацаанд, шуурхай хангах шаардлагыг харгалзан, сэжигтэнд баривчлах, эсхүл яллагдагчид цагдан хорих таслан сэргийлэх арга хэмжээ авах тухай прокурорын саналыг шийдвэрлэх шүүхийн харьяаллыг тодорхой болгох шаардлагатай байна.

Сэжигтнийг баривчлах, яллагдагчийг цагдан хорих ажиллагаанд шүүхийн хяналтыг тасралтгүй хэрэгжүүлэх талаар:

Сэжигтнийг баривчлах ажиллагаа нь мөрдөн шалгах ажиллагаанд учирч болзошгүй бодит эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх зорилгоор явагддаг бөгөөд хойшлуулшгүй тохиолдолд шүүхийн зөвшөөрөлгүй хийгддэг.

Сэжигтнийг баривчлах, яллагдагчид цагдан хорих таслан сэргийлэх арга хэмжээг авахад практикт амралтын өдрүүд тохиоход шүүхээр шийдвэрлүүлэхэд хүндрэл үүсэж, үүнээс улбаатай ялангуяа сэжигтнийг баривчлах хугацаа хэтэрч байгаа тохиолдол гарч байна.

Иймд сэжигтнийг баривчлах, яллагдагчид цагдан хорих таслан сэргийлэх арга хэмжээг авах ажиллагаанд тавих шүүхийн хяналтыг ажлын цагаар хязгаарлахгүйгээр, тасралтгүй хэрэгжүүлэх шаардлага тулгарч байна.

Цагдан хорих таслан сэргийлэх арга хэмжээний талаар:

Яллагдагчид цагдан хорих таслан сэргийлэх арга хэмжээ авах зарим үндэслэл нь хэт ерөнхий байгаа нь субъектив шинжтэй байгааг анхаарч цагдан хорих үндэслэлийн обьектив шалгуурыг нарийвчлан тодорхой болгон хуульчлах шаардлагатай байна.

Түүнчлэн Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн 14.10 дугаар зүйлд цагдан хорих таслан сэргийлэх арга хэмжээ авах хугацааг хуульчлахдаа хугацаа сунгах журмыг гүйцэд зохицуулаагүй байна. Прокуророос яллагдагчид авсан цагдан хорих таслан сэргийлэх арга хэмжээний хугацааг сунгах саналаа “хугацаа дуусах өдөр, цагийг”-ийг тулгаж шүүхэд ирүүлдэгээс үүдэн шүүхийн практикт хэлэлцүүлгийг товлон зарлах, бусад оролцогчийг дуудан ирүүлэхэд хүндрэлтэй нөхцөл байдал цөөнгүй үүсэж байна.

Шүүхийн шатанд шүүгдэгчийг цагдан хорих хугацаа нь Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн 14.10 дугаар зүйлд заасан яллагдагчийг цагдан хорих нийт хугацаанд орох эсэх нь олон жил шүүхийн практикт маргаан дагуулж ирсэн. Тодруулбал, шүүхийн шатанд буюу шүүгдэгчид авсан цагдан хорих таслан сэргийлэх арга хэмжээ нь мөрдөн байцаалтын шатанд Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн 14.10 дугаар зүйлийн 2, 3 дахь хэсэгт заасны дагуу яллагдагчид авсан цагдан хорих таслан сэргийлэх арга хэмжээний хугацаанд хамаарах эсэхийг тусгайлан хуульчлаагүй болно.

Түүнчлэн дэлхийн зарим улсын цагдан хорих таслан сэргийлэх арга хэмжээ авах хугацааны зохицуулалтыг харьцуулан судалж үзэхэд, ХБНГУ-ын Эрүүгийн процессын хуулийн 121 дүгээр зүйлд зааснаар цагдан хорих арга хэмжээний хугацаа 6 сар хүртэл байх бөгөөд цаашид сунгах асуудлыг зөвхөн онцгой тохиолдолд шүүхийн хэлэлцүүлгээр шийддэг байна. Цагдан хорих нийт хугацаа нь 12 сараас хэтрэхгүй байхаар зохицуулсан байна. БНСУ-ын Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн 92 дугаар зүйлд цагдан хорих хугацаа нь 2 сар байхаар тогтоож цаашид үргэлжлүүлэн хорих шаардлагатай гэж үзвэл тус хугацааг шүүх 2 удаа 2 сараар сунгах эрхтэй гэж заажээ. Ингэхдээ цагдан хорих хугацааг 3-аас дээш удаа сунгахыг хориглосон байдаг.

Иймд яллагдагчийг цагдан хорих хугацааг дэлхийн улс орнуудын нийтлэг жишигт нийцүүлэн богино хугацаагаар тогтоох нь хүний эрхийн аливаа зөрчлүүд бий болохоос урьдчилан сэргийлж, цаашид хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаа түргэн шуурхай явагдах нөхцөл болох юм.

Түүнчлэн мөрдөн шалгах ажиллагааны явцад илрүүлсэн нотлох баримтаар цагдан хоригдсон хүн шүүхээс гэмт буруугүйд тооцогдсон тохиолдолд энэ төрлийн таслан сэргийлэх арга хэмжээг хэрэглэсэн нь өөрөө хүний эрхийг зөрчсөн явдал болохын зэрэгцээ гэм буруугүй хүний эрх чөлөөг тодорхой хугацаагаар хязгаарласан, үндэслэлгүйгээр хорьсон асуудал үүснэ. Үүнээс гадна, анх эрүүгийн хэрэг үүсгэж яллагдагчаар татсан зүйл анги хөнгөрч өөрчлөгдөх, хорих ял

оногдуулахгүй эрүүгийн хэрэгт гэм буруутай нь тогтоогдох нөхцөлд ч мөн хүний эрхийн зөрчил болох юм.

Иймд цагдан хорих таслан сэргийлэх арга хэмжээний хугацааг дэлхийн улс орнуудын нийтлэг жишигт нийцүүлэн богино хугацаагаар тогтоож өгөх хэрэгцээ, шаардлага үүсч байна.

Анхан шатны шүүхийн шүүгч нь Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн 33.1 дүгээр зүйлд зааснаар прокуророос шүүхэд шилжүүлсэн хэргийг хүлээж авснаас хойш 15 хоногийн дотор яллагдагчийг шүүхэд шилжүүлэх эсэх асуудлыг шийдвэрлэх, мөн хуулийн 33.2 дугаар зүйлд зааснаар яллагдагчийг шүүхэд шилжүүлэх шийдвэр гарснаас хойш 14 хоногийн дотор хэргийг шүүх хуралдаанаар хэлэлцүүлж эхлэх үүрэгтэй бөгөөд дээрх зохицуулалтын хүрээнд шүүгдэгчид авсан цагдан хорих таслан сэргийлэх арга хэмжээний нийт хугацаа тодорхойлогдож байна.

Давж заалдах болон хяналтын шатны шүүхийн хувьд Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн 39.2 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэг, 40.3 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт заасны дагуу хэргийг хүлээж авснаас хойш 30 хоногийн дотор хянан шийдвэрлэхээр хуульчилсан бөгөөд мөн хуулийн 36.11 дүгээр зүйлд зааснаар шүүгдэгчийг цагаатгасан, ял эдлэхээс чөлөөлсөн, ял оногдуулахгүйгээр тэнссэн, эсхүл түүнд хорихоос өөр төрлийн ял оногдуулсан, хэргийг хэрэгсэхгүй болгосон бол цагдан хоригдож байгаа шүүгдэгчийг суллахаар заасан тул шүүхийн шийтгэх тогтоол хуулийн хүчин төгөлдөр болтол цагдан хорих арга хэмжээ авагдсан шүүгдэгчийн хувьд дээрх хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны хүрээнд түүний цагдан хоригдох хугацаа тоологдож байна.

Иймд шүүгдэгчийг цагдан хорих хугацааг Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн 14.10 дугаар зүйлд заасан яллагдагчийг цагдан хорих нийт хугацаанд орох эсэхийг тодорхой хуульчлах шаардлагатай байна.

Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн 15.8 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт зааснаар яллагдагчид цагдан хорих таслан сэргийлэх арга хэмжээ авсан шүүгчийн шийдвэрийг прокурор, оролцогч эс зөвшөөрвөл 3 хоногийн дотор гомдол гаргах эрхтэй бөгөөд гомдлыг мөн зүйлийн 15.8 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсэгт зааснаар тухайн шүүхийн Ерөнхий шүүгч, эсхүл түүний эзгүйд томилогдсон шүүгч даруй хянан шийдвэрлэнэ гэж заажээ.

Гэвч Ерөнхий шүүгч, эсхүл түүний эзгүйд томилогдсон шүүгч гомдлыг хянаад хүчингүй болгох эрх хэмжээг мөн зүйлийн 5 дахь хэсэгт хуульчлаагүй орхигдуулсан байх тул шүүхийн практикт Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн 15.4 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэгт заасныг удирдлага болгон төсөөтэй хэрэглэж байна.

Мөн шүүхийн шийдвэрээр хорих ял эдэлж буй ялтны өмнө үйлдсэн өөр гэмт хэрэг илэрсний улмаас яллагдагчаар татаж, мөрдөн шалгах ажиллагаа явуулах тохиолдолд хэрхэн цагдан хорих таслан сэргийлэх арга хэмжээ авах талаар тусгайлан хуульчлаагүй байна.

Өмгөөлүүлэх эрхийг хангахтай холбоотой асуудлын талаар:

Шүүх хуралдаан хойшилж буй шалтгаан нөхцөлийн дийлэнх нь өмгөөлөгчтэй холбоотой болох нь шүүхийн практикт хийсэн судалгаагаар харагддаг.

Өмгөөлөгчөөс хууль зүйн туслалцаа авах, өмгөөлүүлэх эрхээр хангагдах, хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанд өмгөөлөгчтэй оролцох нь яллагдагч, шүүгдэгч, хохирогч, гэрчийн хувьд Монгол Улсын Үндсэн хууль, Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуулиар баталгаажуулсан үндсэн эрхийн нэг юм.

Гэтэл практикт эрүүгийн хэргийн зарим оролцогч өмгөөлөх, өмгөөлүүлэх эрхээ хэтрүүлэн эдэлж, өмгөөлөгчөөсөө татгалзах, шинээр өмгөөлөгч авах, нэмж өмгөөлөгч авах зэргээр шүүх хуралдааныг удаа дараа хойшлуулах нь хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны эрх ашигт сөргөөр нөлөөлж, оролцогчдод чирэгдэл үүсгэх явдал гарсаар байна.

Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн 34.16 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсэгт “Энэ зүйлийн 1 дэх хэсэгт заасан үндэслэл нь хоёр ба түүнээс дээш удаа давтагдаж эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанд санаатай саад учруулах нөхцөл болж байвал шүүх хуралдааныг хойшлуулахгүй байж болно.” гэж заасан нь шүүх хуралдааныг хойшлогдох явдлыг багасгахад чиглэсэн хэм хэмжээ боловч өмгөөлөгч шүүх хуралдаанд ирээгүй, шүүгдэгч өмгөөлөгчөөсөө татгалзсан, шинээр өмгөөлөгч авах хүсэлт гаргасан тохиолдолд түүний өмгөөлүүлэх эрхийг хэрхэн хангах нь өнөөгийн шүүхийн практикт тулгамдсан асуудал хэвээр байна.

Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанд өмгөөлөгчийн оролцоог хангах нь хүн хилсээр ял шийтгэгдэхгүй байх, хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаа хуульд заасан журмын дагуу явагдах чухал баталгаа юм.

Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн 5.3 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт “Энэ зүйлийн 1 дэх хэсэгт заасан сэжигтэн, яллагдагч, шүүгдэгчийн хүсэлтээр, эсхүл зөвшөөрснөөр энэ хуулийн 5.2 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт заасны дагуу өмгөөлөгч сонгоогүй бол шүүх, прокурор нь томилогдсон өмгөөлөгч оролцуулна.” гэж заасан нь мөн зүйлийн 1 дэх хэсэгт заасан заавал өмгөөлөгчтэй явуулах хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанд хамаарч байх тул эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тодорхой ажиллагаанд өмгөөлөгч томилон оролцуулж, шүүх хуралдааныг тасралтгүй явуулах нөхцөлийг хангах шаардлагатай.

Иймд Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Арван зургадугаар зүйлийн 14-т заасан иргэний “хууль зүйн туслалцаа авах” эрхийг баталгаатай хангах, Арван есдүгээр зүйлийн 1-д заасан “Төрөөс хүний эрх, эрх чөлөөг хангахуйц эдийн засаг, нийгэм, хууль зүйн болон бусад баталгааг бүрдүүлэх, хүний эрх, эрх чөлөөг зөрчихтэй тэмцэх, хөндөгдсөн эрхийг сэргээн эдлүүлэх үүргийг иргэнийхээ өмнө хариуцна.” гэсэн үүргийг хэрэгжүүлэх хүрээнд шүүгдэгч өмгөөлөгч авахаас татгалзсан, эсхүл шүүх хуралдаанд өмгөөлөгч нь ирээгүй тохиолдолд өмгөөлөгч томилж оролцуулах журмыг тодорхой болгон хуульчлах шаардлагатай байна.

Хялбаршуулсан журмаар хянан шийдвэрлэх ажиллагааг боловсронгуй болгох талаар:

Шүүхийн нэгдсэн мэдээнээс үзэхэд анхан шатны шүүхүүд 2020-2022 онд 47440 хүнд холбогдох 39735 эрүүгийн хэргийг хянан шийдвэрлэснээс Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн 17 дугаар бүлэгт заасан тусгай журмын дагуу хялбаршуулсан журмаар 15347 хүнд (32.3 хувь) холбогдох 14016 хэргийг (35.3 хувь) хянан шийдвэрлэсэн байна. Үүнээс 49.6 хувь буюу 6949 хэргийг нийслэлд, 50.4 хувь буюу 7067 хэргийг орон нутагт тус тус хянан шийдвэрлэжээ.

Гэм буруугаа сайн дураар хүлээн зөвшөөрсөн хүнд холбогдох хэргийг богино хугацаанд хянан хэлэлцэж шийдвэрлэх нь нэг талаас хэргийн оролцогчийн эрхийг хангах, хохирогч талын зөрчигдсөн эрхийг шуурхай сэргээн эдлүүлэх, нөгөө талаас хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны зардал болон цаг хугацааг хэмнэх ач холбогдолтой.

Иймд хялбаршуулсан журмаар хянан шийдвэрлэх ажиллагааг боловсронгуй болгох шаардлагатай байна.

Хязгаарлалт тогтоох таслан сэргийлэх арга хэмжээний талаар:

Цагдан хорих таслан сэргийлэх арга хэмжээг эцсийн арга хэмжээ болгон хэрэглэхэд шууд нөлөөлөх нэг хүчин зүйл нь хязгаарлалт тогтоох таслан сэргийлэх арга хэмжээний хэрэглээг нэмэгдүүлэх, уг арга хэмжээнд тавих техникийн хяналтыг сайжруулах явдал бөгөөд хязгаарлалт тогтоох таслан сэргийлэх арга хэмжээний хэрэгжилтэд тавих хяналтыг Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх байгууллага хэрэгжүүлэх талаарх тодорхой зохицуулалтыг хуульчлах шаардлагатай байна.

Дээр дурдсан хэрэгцээ, шаардлагыг үндэслэн Улсын дээд шүүхээс ирүүлсэн саналыг харгалзан Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл болон холбогдох бусад хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг боловсруулна.

Хоёр.Хуулийн төслөөр зохицуулах харилцаа, хамрах хүрээ

Хуулийн төслийг Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 24 дүгээр зүйлийн 24.5.1-д заасан хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийн хэлбэрээр боловсруулна.

Хуулийн төсөлд дараах асуудлыг тусгана.

Хуулийн төслийн 1 дүгээр зүйлд сэжигтнийг баривчлах, яллагдагчийг цагдан хорих асуудлыг хянан шийдвэрлэх шүүхийн харьяалал, сэжигтнийг баривчлах, яллагдагчид цагдан хорих таслан сэргийлэх арга хэмжээг авах ажиллагаанд тавих шүүхийн хяналтыг тасралтгүй хэрэгжүүлэх, яллагдагчийг цагдан хорих таслан сэргийлэх арга хэмжээний хугацаа сунгах, сэжигтэн, яллагдагч, шүүгдэгчийг өмгөөлөгчөөр хангах, хялбаршуулсан журмаар хянан шийдвэрлэх ажиллагааг боловсронгуй болгох зохицуулалт;

Хуулийн төслийн 2 дугаар зүйлд Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлсэн Эрүүгийн хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөлд тусгасан Ард нийтийн санал асуулга хууль бусаар явуулах, Улсын онц чухал объект, онц чухал мэдээллийн дэд бүтцийн байгууллага, байгууламжийн үйл ажиллагаанд саад учруулах үйлдлийг гэмт хэрэгт тооцох өөрчлөлттэй уялдуулан хэргийн харьяаллыг тогтоох өөрчлөлт, Хүндрүүлэх нөхцөл байдалтай залилах гэмт хэргийн цагдан хорих хугацааг шаардлагатай бол сунгахтай холбоотой өөрчлөлт;

Хуулийн төслийн 3 дугаар зүйлд сэжигтнийг хойшлуулшгүйгээр баривчлах, яллагдагчийг цагдан хорих таслан сэргийлэх арга хэмжээний үндэслэлийг тодорхой болгох, гомдол гаргахтай холбоотой зохицуулалтыг боловсронгуй болгох өөрчлөлт;

Хуулийн төслийн 4 дүгээр зүйлд нэр томьёотой холбоотой өөрчлөлт;

Хуулийн төслийн 5 дугаар зүйлд сонгуулийн хэргийг хянан шийдвэрлэх харьяаллыг цагдаагийн байгууллагад хамааруулах, цагдан хорих байранд мөрдөн шалгах нууц ажиллагаа явуулахыг зөвшөөрсөн хэргээс зарим хэргийг хасахтай холбоотой өөрчлөлтийг тус тус тусгана.

Гурав.Хуулийн төсөл батлагдсаны дараа үүсэж болох эдийн засаг, нийгмийн үр дагавар, тэдгээрийг шийдвэрлэх арга хэмжээний талаар

Хуулийн төсөл батлагдсанаар хуулийг хэрэгжүүлэхэд тулгарч байсан хүндрэл бэрхшээл арилж, Монгол Улсын Үндсэн хуульд заасан халдашгүй, чөлөөтэй байх үндсэн эрх улам бүр баталгаажиж, Монгол Улсын нэгдэн орсон олон улсын гэрээ, конвенцид нийцнэ.

Мөрдөн шалгах ажиллагааны явцад хүний эрхийн зөрчил гарахаас урьдчилсан сэргийлэх эрх зүйн орчин боловсронгуй болсноор хүний эрх чөлөөг хангах, зөрчигдсөн эрхийг нөхөн сэргээн эдлүүлэх ажлын үр дүн дээшилнэ.

Монгол Улсын Үндсэн хуульд заасан “хууль зүйн туслалцаа авах” эрх улам бүр баталгаажна.

Дөрөв.Хууль төсөл нь Монгол Улсын Үндсэн хуульд нийцсэн эсэх, холбогдох хууль тогтоомжтой уялдсан байдал, хуулийн төслийг дагалдан гарах хууль тогтоомжийн төслийн талаар

Хуулийн төслийг Монгол Улсын Үндсэн хуульд нийцүүлэн боловсруулах бөгөөд хуулийн төсөлтэй холбогдуулан Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай хуулийн төслийг боловсруулна.

---oOo---